

Ю. Г. Стежко,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДО ПИТАННЯ ОСУЧАСНЕННЯ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВИ

Розкривається закономірний характер варіативності англійської мови та на підставі відмінностей британського та американського її варіантів наводяться міркування щодо запровадження дидактичних чинників, спрямованих на оволодіння мовою за рекомендованими євростандартами.

Ключові слова: варіативність, синергетика, дидактика, автентичність.

Раскрывается закономерный характер вариативности английского языка и на основании различий британского и американского его вариантов приводятся рассуждения относительно внедрения дидактических факторов, направленных на овладение языком по рекомендованным евростандартам.

Ключевые слова: вариативность, синергетика, дидактика, аутентичность.

The natural properties for variations of English language and the considerations to introduce of didactic factors that directed on mastering of English recommended by European standards, based on distinctions between British and American version of English are revealed.

Keywords: variations, synergy, didactics, authenticity.

Інтеграція в світовий культурно-освітній простір становить загальний контекст освітніх трансформацій, «здійснення мовного прориву» (В.Кремень). Йдеться, передусім, про оволодіння сучасною англійською мовою – запорукою конкурентноспроможності на ринку праці, творчої самореалізації особистості, долучення до світової скарбниці знань. А чи забезпечує сучасна національна освіта належний рівень знання мови, чи відповідає теоретичний рівень та методика викладання англійської мови сучасним вимогам щодо писемного та online-спілкування? Як на нас, то ні.

Британська англійська мова започаткувала низку варіацій, зокрема індійську, австралійську, північноафриканську, новозеландську тощо при всьому тому що і на теренах самого королівства в обігу є широкий спектр діалектів. Закономірність варіативності мови визначається синергетичним баченням лінгвосистеми, уявлення про її відкритість, підвладність як внутрішнім закономірностям розвитку, так і екстралінгвістичним впливам, функціонування за принципом зворотного мовно-культурного зв'язку.

Тож погодьмося, що мова «... становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [1, с.36].

Однак, кожна випадковість в мовній флуктуації зрештою спричинить новий стан лінгвосистеми – саморозвиток мови по домінуючому аттрактору зрештою неминуче виведе її на рівень стандарту міжнаціональної комунікативної риторики – «психологічної єдності людства» (А.Вежицька).

Наразі усе впевненіше у світовому ужитку утверджується американська версія англійської мови передусім її науковою терміносистемою як світового стандарту комунікації, яка потребує свого унормування в «планетарному мовному світі». Для вивчення означеного феномену О.Рудяковим, як на нас, пропонується досить влучний термін «геолінгвістика» в розумінні «общей лингвистической дисциплины о планетарном (ноосферном) мовному світі ...» [5, с.9].

Функціонування англійської мови в полінаціональному світовому інформаційному просторі надає їй інтернаціонального характеру, за яким втрачається первісний ментальний дух нації засновника. Тож напрошується висновок щодо нагальної потреби орієнтації освіти на означений світовий стандарт англійської мови.

Аналіз свідчить, що у більшості вузів та майже усіх середніх навчальних закладах дотепер англійська мова викладається за застарілими програмами та такої ж давнини навчально-методичною літературою. Англійська мова динамічно розвивається, набуває різних модифікацій, а інерційність, а то й консерватизм системи освіти лише нарощує відставання від новачків. Наразі тема осучаснення освіти, переорієнтації її на опанування американською англійською мовою у світовому форматі її вжитку видається очевидною.

Наразі **метою** нашої розвідки є на основі аналізу основних відмінностей британської та американської лінгвокультури окреслити дидактичні чинники осучаснення викладання англійської мови.

Досягнення поставленої мети нами бачиться у розв'язанні таких **завдань**: по-перше, дати бачення варіативності англійської мови як закономірного процесу розвитку; по-друге, розкрити основні відмінності American English та British English; по-третє, на підставі розв'язання перших двох завдань визначити заходи дидактичного характеру щодо викладання англійської мови згідно рекомендованих євростандартів та вітчизняних нормативів.

Об'єктом дослідження є навчальний процес з вивчення іноземної мови.

Методологічною основою нашого дослідження є фундаментальні праці видатних лінгвістів та синергетичне бачення закономірностей розвитку лінгвосистеми.

Аналіз наукової літератури свідчить, що означена лінгвістична проблема не позбавлена уваги вчених. В контексті теми нашого дослідження привертають увагу наукові студії вчених-лінгвістів, філософів О.Афанасьєвої, Ш.Баллі, Л.Бархударова, Т.Беляєвої, В.Бурової, А.Вежицької, Ю.Жлуктенка, Ю.Зацного, О.Кубрякової, В.Маслової, Н.Морозової, О.Огуя, Л.Попової, Б.Роговської, А.Сеше, О.Суперанської, В.Телії, А.Швейцера, А.Янкова та інших, в працях з лінгвокультурології, в яких прямо або опосередковано висвітлюється варіативність мови, а отже в тій чи іншій мірі вони посприяли нашому дослідженню.

Однак говорити про завершеність розв'язання проблеми науково-методичного забезпечення викладання мови в стандарті American English наразі не доводиться.

Головно, на що звертають увагу майже усі дослідники, то це граматичні особливості American English, зокрема недотримання часового узгодження, відмова від Present Perfect та Past Perfect на користь Past Simple. Тому є достатньо прикладів. Щодо Past Perfect, то його мовленнєвий вжиток в американській англійській є доволі рідкісним явищем і спостерігається тенденція до унормування такої новації. Окрім того, при утворенні Past Simple в американському варіанті дієслова закінчуються на «ed», наприклад: «leant» (брит.) – «leaned» (амер.).

Доречним буде згадати і таку новацію як відмову в американському варіанті від ужитку множини дієслова «to be» при збірних іменниках. Водночас в британському доволі часто можна зустріти ужиток дієслова у множині, навіть коли іменник застосований в однині. Наприклад: «The football team is very weak this year» (амер) – «The football team are rather weak this year» (брит.).

Можна згадати і такі особливості American English як зміну порядку слів, коли прислівник передє дієслову, чи перетворення неправильних дієслів у правильні, або ж специфіку вжитку прийменників та артиклів (наприклад, fill in a form (амер.), fill out a form (брит.) і т.д. Граматична складова відмінностей віднайшла своє висвітлення у публікаціях.

Більш проблемним бачиться забезпечення прийняттого рівня мовленнєвої компетенції. В цьому сенсі привертають увагу лексико-семантичні відмінності. Вважається, що лексика та семантика будь-якої мови є найбільш підвладними різним впливам, а отже і найбільш рухливими та змінними компонентами мови, тож і зазнали більших змін порівняно з граматику.

Лексичні новації англійської мови є проявом, головно, соціокультурних особливостей нації. Для ілюстрації наведемо декотрі приклади, коли одні й ті ж речі по-різному номінуються. Американський варіант «railroad» замість британського «railway», «mail» замість «post», «fall» замість «autumn», «gas» замість «petrol» і т.д. Так само щодо семантичних відмінностей: «subway» в американському варіанті позначає «метро», а в британському «підземний перехід»; «pavement» відповідно «мостова» та «тротуар». Назагал можна відзначити такі прояви семантичних відмінностей варіантів англійської, коли одна й та ж річ номінується різними словами, та коли одним й тим же словом позначаються різні речі. В таких випадках викладачеві можна рекомендувати розкривати семантику слова через уже відомі його синоніми чи антоніми, або ж пояснювати описовим способом.

Відмінності мов торкнулися й орфографії, зокрема, своєрідною економією букв. Наприклад, в американському варіанті «каталог» пишеться як «catalog», а в британському «catalogue», «центр» відповідно в американському пишеться як «center», в британському «centre» і т.д.

У формуванні комунікативної компетентності, як на нас, мало звертається уваги і на обумовленість мови ментальністю нації, яка виразно відбивається у фразеологічному фонді мови, мовленнєвій креативності осягнення дійсності. «Фразеологізми относятся к этнопсихологически детерминированным языковым средствам: их семантика базируется на национально-культурных признаках материальной культуры и сознания» [2, с.121]. Йдеться передусім про конотативність наповнення фразеологізмів. Сам смисл повідомлення може передаватися як експліцитно, так і імпліцитно, тобто виражатися безпосередньо значенням мовних одиниць, або ж неявно, контекстуально, ситуативно. Останній випадок становить особливі труднощі при вивченні англійської мови та потребує від викладача коментуючого супроводу щодо змісту навчального матеріалу.

В контексті нашої розвідки особливої уваги заслуговують емотивно-оціночні забарвлення, які передаються фразеологізмами як відбиток специфіки національної культури. Наприклад: «don't hang noodles on my ears» є американським варіантом британського «don't hand me any of that stuff, dont try to make a fool of me».

У американській мовній культурі мають місце випадки такого смислового ужитку слів, коли окрім прямих номінацій породжуються психосемантичні асоціації, інші значення та смисли. Скажімо, «Bad mouth», є позначенням людини з негативними оцінками характеру;. Слово «coyote» номінує американського вовка та набуває своєї вторинної номінації – позначення підступної людини, «roodle» – окрім породи собаки номінує прислужника.

Один із проявів відмінностей у співвідношенні світу та його представлення у мові знайшов свій відбиток і в алюзіях. Алюзії латентно утримують в собі здобутки національної культури, міфологію, релігію, літературу, мистецтво тощо. Скажімо, в американському варіанті «parental units» увійшло в обіг як натяк із фільму «Coneheads» (1993р.).

Звертає на себе увагу і той факт, що в синхронії мови присутній відбиток національної історичної пам'яті, літературної класики тощо. Наприклад, в американській мовній культурі проглядається алюзивність, метафоричність номінацій у вжитку таких антропонімів як «Rockefeller», який номінує багатство, «Edison» – винахідливість, «Lincoln» – чесність, «Benedict Arnold» – зраду і т.д. Такими знаками національної культури можуть бути не лише реальні історичні постаті, а й вигадані літературні герої, що стали прозивними. Наразі свого змістовного наповнення слова набувають в межах певного контексту, дискурсу.

Не можна оминати увагою сленгізми американської англійської, як соціальний діалект людей, головно, підліткового та юнацького віку. Наприклад: «purple's cool» – на молодіжному слензі означає щось надзвичайне («круто»), «cancer stick» – сигарета, «to hang out» – тинятися, гаяти час з друзями.

Таким чином, відтворення усього семантичного багатства, відтінків, тонкощів значень культуроспецифічних слів потребує неабияких знань духовного надбання нації. Тому комунікативна компетентність визначається не лише кількісним показником наповнення лексичного фонду, а й знаннями з країнознавства, лінгвокультурології.

Широкий простір для найліпшого висловлювання власного ставлення до дійсності, посилення емотивного наповнення сказаного відбувається через наголос, спосіб виконання мовлення. Синоніміка мовлення розра-

хована на слухове сприйняття, супроводжується відповідною інтонацією, визначається індивідуальним виконанням. Синонімічне багатство емотивного забарвлення дає змогу кожному мовцеві добирати саме ті засоби, ті фоноваріанти лексем, за допомогою яких він найліпшим чином висловлює свої думки і почуття. Скажімо, учитель, священник чи правоохоронець навіть про одне й те ж говорять в різній тональності, по-різному наголошують, здійснюють різне фонетичне виконання.

Можна було б продовжити перелік відмінностей британського та американського варіантів англійської, утім повнота аналізу усіх відмінностей не входить в наші плани, та в цьому немає й потреби, позаяк і уже зазначено достатньо для того, щоб зрозуміти, що, за усіх відмінностей, все ж зберігається істотна спорідненість мов. В мовах «...существуют семантические и лексические универсалии, указывающие на общий понятийный базис, на котором основываются человеческий язык, мышление, культура» [3, с.322]. Наразі врахування особливого та загального в різних версіях англійської мови і має стати орієнтиром у теоретичному та навчально-методичному переоснащенні викладання англійської мови.

Практична конкретизація бачиться, по-перше, в осучасненні навчальних програм на користь включення дидактичних модулів з лінгвокраїнознавства, лінгвістичної компаративістики, соціолінгвістики, які забезпечать когнітивний підхід до вивчення іноземної мови. У процесі порівняльно-зіставного аналізу відбувається піднесення мисленнєвої діяльності на рівень рефлексії щодо лінгвокультури. На тлі співставлення лінгвокультур особистість опонує сама собі, здійснює самокорекцію щодо власного способу мовного виразу дійсності. Діалог лінгвокультур – це не стільки засвоєння способу осягнення дійсності іншої нації, скільки поглиблення знання власної лінгвокультури. Когнітивний потенціал лінгвокультурної компаративістики збагачує особистість новими смислами буття, наповнює інноваційним мисленням. Вивчаючи іноземну мову, особистість постає тією ланкою, котра поєднує різні мовні культури, набуває навичок толерантності щодо іншомовного культурного середовища. Психологічно толерантність забезпечується тим, що ми «в большей или меньшей степени переносим на иностранный язык свое собственное миропонимание» [4, с.81].

По-друге, в забезпеченні навчального процесу автентичними текстами та фонотекою, котрі б відбивали граматичні, лексичні, семантичні, фонетичні особливості American English. Включення в дидактичні модулі курсу англійської мови автентичних текстів та їх фонетичного виконання розв'язує питання оволодіння навичками адекватної змістовної інтерпретації іншомовного повідомлення, усіх тонкощів передачі думки. Дидактична значимість автентичного матеріалу полягає в тому, що він, окрім лексико-семантичного наповнення, несе в собі значний обсяг знань про національну культуру, а отже відбиває усе жанрове розмаїття американської англійської. Аудіювання автентичних текстів з різноманітних джерел сприяє засвоєнню масової культури, просторіччя, забезпечує рівень знань, достатній як для активного повсякденного спілкування, так і для обміну думками в сфері наукової співпраці. Автентичний матеріал наближає комунікаторів до «живої мови» та реальних життєвих ситуацій. На автентичному матеріалі найбільш виразно проявляються відмінності лінгвістики мови та лінгвістики мовлення.

По-третє, в проведеної тематичних кроскультурних тренінгів в формі культурологічної компаративістики як способу долучення до іншого культурного, мовного середовища. Наразі відбувається усвідомлення того, що є нормою, а що є відхиленням від неї в різних культурах. За відповідних психолого-педагогічних умов та методик засвоєння культурних особливостей інших народів кроскультурні тренінги долають можливе мовне відчуження, формують адекватну тематиці комунікативну риторіку. В діалогічному навчанні проявляється «фасилітативність» («*fasilitation*» англ.), – феномен, яким психологи позначають інтегративний, підсилюючий продуктивність навчання взаємовплив учасників діалогу. Проте бажаний ефект підсилення досягається за дотримання двох чинників: по-перше, створення належних психолого-педагогічних умов, атмосфери співпраці як суб'єкт-суб'єктних замість традиційних суб'єкт-об'єктних стосунків викладача та студента, а по-друге, усне діалогічне мовлення буде продуктивним в досягненні дидактичної мети у тому разі, коли тема викликає непідробний інтерес учасників діалогу, а не є штучною, відстороненою від реального життя, коли кожне сказане слово, виказана ідея знайдуть відгук, реакцію візаві як заперечення чи, навпаки, схвалення, Online-спілкування, автентичні писемні та аудіо-тексти, які відбивають реальну ситуацію, мають становити навчально-методичну основу розв'язання дидактичного завдання – продукування логічного мовлення, формування дискурсивної компетенції.

Відтак методологія синергетики дає нам бачення відкритості навчального процесу для дидактичних інновацій, здатності до саморозвитку, розуміння того, що виникнення будь-якої проблеми породжує і засоби її розв'язання, – важливо віднайти їх.

Запропонована розвідка позиціонується нами як полемічний матеріал, як одна із можливостей «здійснення мовного прориву» (В.Кремень), але можуть бути інші дискурсивні проекти конфігурації навчального процесу.

І наостанок. Процес модернізації викладання англійської мови є перманентним процесом, мова динамічно розвивається, постійно збагачується наукова терміносистема, тож і лінгвістичні дослідження потребують час від часу поновлення.

Література:

1. Барановська Л. До теоретичних засад формування культури мовлення // Педагогіка і психологія. – № 3. – 1997. – С. 33-37.
2. Богданович Г. Русский язык в аспекте проблем лингвокультурологии. – Симферополь: Доля, 2002. – 397с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.
4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М. : Прогресс. – 1984. – 397 с.
5. Георусистика. Первое приближение: Сборник науч. стат. / Под ред. А. Н. Рудякова – Симферополь : Антиква, 2010. – 152 с.